

B A G G R U N D

FREMSKRIDT – OG PAUSER

Fjerne horisonter

Det politiske initiativ, hvori Grundtvig bliver inddraget i slutningen af 1830'erne, udfolder sig på baggrund af internationale forhold og begivenheder. De vigtigste aktører på scenen er foruden de store, europæiske kolonimagter England, Frankrig, Spanien og Portugal også de nye "Fristater" i Nordamerika. Ude i hjørnerne ses nogle aktører, der nok var mindre af størrelse og magt, men derfor ikke uden politisk betydning. Det drejer sig om Holland, Danmark og Sverige.

Alle de nævnte havde økonomiske interesser på spil i det geografiske rum, der foruden "Fristaterne" og de vestindiske øer omfatter det nordøstlige Sydamerika. Såvel i Nordamerikas sydlige stater som i de kolonier, europæerne havde etableret i Caraibien, hentedes betydelige indkomster fra de lokale produktioner, der i meget høj grad beroede på tilstedeværelsen af billig arbejdskraft. Det vil i dette tilfælde sige: På slaveriet som institution og på import af slaver fra Afrika. Ved 1800-tallets begyndelse gjaldt dette også på de tre øer, som Danmark erhvervede i perioden 1672-1733.

Øernes særdeles lukrative produktion af rørsukker medførte, at den største af øerne, St. Croix, kunne karakteriseres som den smukkeste af juvelerne i den danske kongekrone (Green-Pedersen 1976, 215). Antallet af slaver på disse tre små øer anslås til omkring år 1800 at have været ca. 30.000.

Den første protest mod slaveriet synes at være rejst allerede i 1555 af portugiseren Ferao Oliveria (Walvin 2000 p. 7). En langt mere effektiv protest rejstes dog af kvækerne i Nordamerika. Allerede bevægelsens stifter, George Fox, ytrede under et besøg på Barbados i 1671 utilfredshed med, at “vennerne” holdt slaver. Baggrunden for protesten var kvækernes menneskesyn, deres tro på “det indre lys”, dvs. at der er “noget af Gud” i hvert menneske, altså også i slaven. I 1727 afskaffede kvækerne i Nordamerika al handel med slaver inden for deres eget samfund, og i 1774/75 stiftedes i Philadelphia det første såkaldte Abolitionistselskab, idet ordet “abolition” fra og med denne begivenhed fortrinsvis anvendtes om afskaffelse af slaveriet. Efterhånden opstod lignende selskaber i andre byer. I 1833 grundlægges en fælles Antislavery Society for hele Nordamerika. Efter borgerkrigen 1861-65 blev slaveriet officielt ophævet med ændring af unionsforfatningen i det såkaldte Amendment XIII af 1865.

England

Af mere direkte betydning for drøftelsen i Danmark var udviklingen i England. På baggrund af oplysningstidens humane ideer, begyndende protester i frikirkelige kredse og udfaldet af en skelsættende retssag gennemførtes i 1772 en lov, der forbød slaveri på engelsk jord.¹ Slaveriet i kolonierne fortsatte, men ikke uanfægtet. Politikerne Thomas Clarkson (1761-1846) og William Wilberforce (1759-1833) var hovedmændene i arbejdet for slaveriets afskaffelse og i stiftelsen af det første selskab til slavehandelens afskaffelse i 1787. Wilberforce efterfulgtes i Parlamentet af Thomas Buxton (1786-1845).

Under indtryk af denne bevægelse vedtog Underhuset i 1792 en lov om slaveriets afskaffelse, men Overhuset nægtede sit samtykke. Først i 1807 og 1808 lykkedes det at gennemføre love, der forbød henholdsvis slavetransport fra britiske havne og landsætning af sla-

TO THOMAS CLARKSON
ON THE FINAL PASSING OF THE BILL
FOR THE ABOLITION OF THE SLAVE TRADE,
MARCH 1807

CLARKSON! It was an obstinate hill to climb:
How toilsome – nay, how dire – it was by thee
Is known; by none, perhaps, so feelingly:
But thou, who starting in thy fervent prime,
Didst first lead forth that enterprise sublime,
Hast heard the constant Voice its chime repeat,
Which, out of thy young heart’s oracular seat,
First roused thee. O, true yoke-fellow of Time,
Duty’s intrepid liegeman, see the palm
Is won, and by all Nations shall be worn!
The bloodstained Writing is for ever torn;
And thou henceforth wilt have a good man’s calm,
A great man’s happiness; thy zeal shall find
Repose at length, firm friend of human kind!

William Wordsworth (1770-1850)

Poetical Works, vol. IV

ver i britiske kolonier. Abolitionisterne, hvis mål var et totalt ophør af slaveriet, fortsatte dog deres bestræbelser med uformindsket styrke og iverigdom. Bl.a. benyttede man sin politiske indflydelse til at få frigivelseskravet fremført på Wienerkongressen i 1815 (Muir pp. 110-113, 398-400). I 1823 dannedes en ny Anti-Slavery Society, og regeringen indledte en politik, der tilsigtede en forbedring af slaver-

nes kår. Abolitionisterne pressede imidlertid stadig på, og endelig lykkedes det i 1833 – en måned efter Wilberforces død – at få gennemført en lov, hvorved slaveri afskaffedes i de fleste engelske kolonier, dog f.eks. ikke i Indien og Ceylon. Endvidere vedtoges en overgangstid på 4-6 år, en såkaldt læretid, inden for hvilken slaverne gradvis skulle forberedes til at klare sig som frie mænd og kvinder. Endvidere vedtoges en økonomisk godtgørelse på i alt 20 millioner pund til slavernes hidtidige ejere, de såkaldte “planters”.

Pr. 1. august 1838 havde i alt ca. 640.000 (nogle siger 800.000) slaver i britisk Vestindien opnået fuldstændig frihed. Dermed havde Anti-Slavery Society løst sin opgave og kunne derfor nedlægges. Imidlertid rejstes fra forskellig side kravet om at kampagnen for slaveriets ophævelse fortsattes, men nu med henblik på international aftale herom. For abolitionisterne var det moralske, humane aspekt afgørende. Efter deres begreber var slaveri en uacceptabel, uværdig og ukristelig ordning, hvor den end fandtes. Men nu lød kravet om slaveriets universelle afskaffelse også uden for abolitionisternes kreds. Begrundelsen var i dette tilfælde økonomisk, idet mange frygtede konkurrencen fra de ikke-britiske kolonier, hvor plantageejerne fortsat kunne gøre brug af slavernes billige arbejdskraft. Hvorom alting er, besluttedes det i foråret 1839 at grundlægge et nyt selskab under navnet *British and Foreign Anti-Slavery Society*. Som navnet antyder, havde denne nye sammenslutning til formål også at inddrage “foreigners” i arbejdet. I den sammenhæng rettedes søgelyset mod kontinentets kolonimagter, herunder Danmark.

Danmark

Herhjemme blev slavespørgsmålet rejst i de sidste årtier af 1700-tallet, altså i den frugtbare reformperiode, hvor bl.a. ophævelsen af stavnsbåndet gennemførtes. En ledende kraft i disse bestræbelser var

Medaljon udført 1787 i stentøj af den berømte keramikker Josiah Wedgwood (1730-95). Wedgwood var levende optaget af slævesagen og stod i personlig forbindelse med Wilberforce og Clarkson. Billede og tekst ("Am I not a man and a brother?") gengives på det emblem, som anvendtes på Anti-Slavery Society's brevpapir (se nedenfor s. 82). Medaljonen, der fremstilledes i flere størrelser, bl.a. som brocher og tobaksdåselåg, solgtes i tusindvis af eksemplarer. Den er derfor et eksempel på den idérigdom, der prægede den engelske kampagne imod slaveriet. Fotografisk gengivelse, Wedgwood Museum, Barlaston.

finansminister Ernst Schimmelmann, der selv ejede flere plantager i Vestindien. Hans engagement i sagen bundede ikke alene i økonomiske interesser, men var tillige inspireret af tidens humane strømninger. Dette dobbeltperspektiv kommer til orde både i den kommission, hvor man overvejede “Negerhandelens Afskaffelse” og i den betænkning, hvoraf fyldige uddrag tryktes i tidsskriftet *Minerva* (April 1792). Dertil kom en politisk overvejelse. Udviklingen i den engelske debat fulgtes nøje ud fra den realistiske betragtning, at dersom England ophævede slavehandelen, ville Danmark før eller siden blive tvunget til at følge med (jf. bl.a. Loftin kap. II-III).

Ifølge selve forordningen af 16/3-1792 skulle fra og med januar 1803, dvs. efter en 10-årig overgangsperiode:

- Negerhandel være forbudt på Guineakysten, dvs. fra den danske koloni på Guldkysten i Vestafrika,
- Indførslen af nye slaver til dansk Vestindien ophøre, men
- Med henblik på at sikre den fornødne arbejdskraft til plantagerne fortsatte drift skulle importen af slaver – især af kvindelige sådanne – begunstiges ved told- og skattelettelser.

Det er klart, at der her ikke er tale om nogen ophævelse af slaveriet. I betænkningen (*Minerva* osv. s. 56) omtales slaveriets ophævelse som “en Forandring, der meget var værd at ønske, men uomgiængeligen fordrede lang Forberedelse”. Konklusionen må ifølge betænkningen være, at slaveriet “under de nuværende Omstændigheder ikke kan ophæves”.

Efter overgangstidens udløb ansøgte plantageejerne om udsættelse af forordningens ikrafttræden. Sagen trak imidlertid i langdrag især på grund af hele den usikre situation, som Napoleonskrigene medførte. Kongerigets dystre vilkår efter statsbankerotten i 1813 og tabet af Norge i 1814 bevirkede, at man glemte alt om at reformere

“Negerhandelen” på de fjerne øer. I årene 1821 og 1824 besøgte kvækeren, skomager John Shillitoe, Danmark hvor han også i kongelige kredse blev venligt modtaget. Besøget havde imidlertid kun højst indirekte noget med kampagnen for slaveriets afskaffelse at gøre og synes heller ikke at have haft nogen effekt i den retning.

Først i tiden efter 1833, da de økonomiske omstændigheder var blevet forbedret, og England havde gennemført slavefrigørelsen, kom der i Danmark atter gang i den offentlige drøftelse af spørgsmålet. I Østifternes Stænderforsamlings første session i 1835/36 fremsatte grev A.F. Holstein et forslag om slaveriets afskaffelse, men han overtaltes hurtigt til at trække forslaget tilbage. Udviklingen i England havde imidlertid sat sagen på dagsordenen som et punkt, enhver oplyst og menneskevenlig regering måtte forholde sig til. I løbet af 1830'erne og første halvdel af 1840'erne gennemførtes derfor en række forbedringer af neger-slavernes arbejdsforhold og rettigheder. Om frigivelse var der dog stadig ikke tale. Først i 1847, under kong Christian VIII, udsendtes et reskript om slavernes frigivelse efter en 12-årig overgangsperiode, altså i 1859. Året efter overhalede de forsigtige danske overvejelser af dramatiske begivenheder i selve Vestindien. Især på baggrund af uro blandt slaverne og dermed en akut fare for, at et regulært oprør på naboøerne skulle brede sig til de danske kolonier, besluttede generalguvernør Peter v. Scholten at ophæve slaveriet ved proklamation af 3. juli 1848. På baggrund af den uhyre afstand mellem øerne og moderlandet måtte generalguvernøren indhente godkendelse med tilbagevirkende kraft. En sådan godkendelse udstedtes i en proklamation dateret den 22. september 1848.

Slaveriets ophævelse var dermed officielt bekendtgjort af den danske regering. På grund af træårskrigen kunne erstatningsspørgsmålet dog først løses i 1853. I 1917 solgtes øerne til USA og kaldes i vore dage US Virgin Islands.

NOGLE DIGTERISKE TOLKNINGER

Til forståelse af Grundtvigs engagement i slavesagen er det ikke blot nødvendigt at kende den politiske baggrund, mao. de vigtigste love og reformer både her i Danmark og i de lande, hvor spørgsmålet debatteredes. Vigtigt er det også at kende de i Danmark almindeligt udbredte vurderinger og holdninger. Kender man ikke disse – i det mindste i store træk – bliver det svært at præcisere, på hvilke punkter Grundtvigs udtalelser afspejler tidens almindelige tankegang, og på hvilke han afviger herfra. Spørgsmålet bliver da, hvilke kilder, man skal vælge med henblik på at danne sig et nogenlunde pålideligt indtryk. Her melder sig behovet for at rette søgelyset imod tekster, der dels er forholdsvis kortfattede og præcist formuleret, og som dels skønnes at have en vis indflydelse på den offentlige meningsdannelse. I begge henseender melder tidens digtning sig som et oplagt område at interessere sig for. Foruden hensynet til opgavens overkommelighed kunne også andre grunde tale for et sådant valg.

Digtere har alle dage haft en særlig evne til at opfange og give udtryk for stemninger og strømninger i en given befolkning. Samtidig har digterne haft mulighed for – især hvis de var populære – at påvirke folkestemningen, samt har kunnet forstærke eller ændre givne opfattelser. Det gælder også, hvad angår de almindeligt udbredte opfattelser af slaveriet i dansk Vestindien i kong Frederik VI's tid. Også her er det netop digterne, man må ty til for at danne sig et nogenlunde adækvat indtryk af, hvilke vurderinger og forestillinger, der levede i befolkningen. Hvilke digtere, det i så henseende vil være hensigtsmæssigt at fremdrage, kan diskuteres. Dog vil næppe nogen finde det irrelevant, hvad tidens digterkonge, Adam Oehlenschläger, havde at sige. Af tidens mindre poeter, der nu for det meste er glemt, vil det være rigtigt at rette opmærksomheden mod de i datiden særdeles populære digtere C.H. Pram, Thomas Thaarup og J.C. Tode.

Om alle de her nævnte gælder endelig også det i nærværende sammenhæng ikke uvæsentlige, at Grundtvig har kendt dem og har forholdt sig til deres værker. De repræsenterede en digtergeneration, som Grundtvig livet igennem på afgørende punkter følte sig beslægtet med. Det er efter al sandsynlighed netop disse tre, Grundtvig har i tankerne, når han i et af sine skoleskrifter fra slutningen af 1830'erne henviser til "de folkelige Forstands-Digtere, der følte og vidste, at hos dem stod Folkenaturen og Modersmaalet levende op i det vingede Ord" (GSkV II, 123-124). Netop Pram, Thaarup og Tode var "Forstands-Digtere", fordi de var dybt rodfæstede i oplysningstidens tanker og holdninger. Og efter Grundtvigs opfattelse var det netop dem, der "følte og vidste", hvad der rørte sig i "Folkenaturen". Spørgsmålet bliver da, i hvilket omfang Grundtvig stemmer overens med disse med hensyn til synet på slaveriet i de danske kolonier.

J.C. Tode

Af de nævnte digtere er Johan Clemens Tode (1736-1806) formentlig den, der har haft mindst betydning for Grundtvig. Det er heller ikke givet, at han overhovedet har udtalt sig om slavefrigørelsen. Det nærmeste, man kommer, er en linie i en af hans selskabssange trykt i 1797. I en hyldest til kronprinsen, den senere Frederik VI, hedder det

Bondens Frelser, lad din Englehaand
Fleere Brødre frie, fra Brødres Baand!²

Ganske vist er slaveriet ikke her udtrykkeligt nævnt. Det er dog sandsynligvis netop den institution, der er tale om. At befri "Brødre" fra "Brødres Baand" kan næppe betyde andet end at befri mennesker

fra at være undertrykt og lagt i bånd af andre mennesker. Havde der været tale om bundethed i et fængsel, havde Tode næppe formuleret sig på denne måde. Endvidere var i 1797 forordningen fra 1792 endnu i frisk erindring. Hvis det er rigtigt, at Tode her har slavefrigørelsen i tankerne, er det bemærkelsesværdigt, at han er fuldstændig klar over, at Forordningen af 1792 ikke ophævede slaveriet som sådant – hvilket efterhånden blev en ikke ualmindelig, men forkert opfattelse. Tode har forstået, at der endnu var “fleere Brødre” at befri.

Den bondefrigørelse, der fandt sted med stavnsbåndets ophævelse i 1788, er i øvrigt et hyppigt tilbagevendende tema i Todes viser. F.eks. hedder det, at “Frederik talte for den danske Bonde, / Og det tunge rustne Aag faldt af ...” (ib. s. 67). Endvidere hedder det i en hyldest til kongen, Christian VII:

Af Stavnsbaandet Bonden han løser
Paa Frederik den Folkevns Bøn;
Og Landet Velsignelse øser
Paa ham og hans elskede Søn. (ib. s. 103)

For samtiden såvel som for Grundtvig var stavnsbåndets ophævelse den helt store begivenhed i den periode, Frederik VI sad ved roret. For samtiden som for Grundtvig var det dybt forunderligt, at en enevældig monark her havde gennemført en frigørende foranstaltning. Derved havde han vist sig som den sande “Folkeven”, og folket gav ham til gengæld sin uforbeholdne kærlighed og velsignelse. Endelig bemærkes det ejendommelige udtryk “Bondens *Frelser*”. Måske har digteren haft på fornemmelsen, at en sådan guddommeliggørelse af majestæten kunne være betænkelig. Han skynder sig derfor at tilføje “lad din Englehaand / Fleere Brødre frie ...”. Så bliver Frederik VI budbringer og redskab for guddommen og ikke selv

en gud. Hvorledes det end forholder sig, kan Grundtvig meget vel have bidt mærke i dette ejendommelige udtryk og opbevaret det i sin hukommelses rummelige arkiv. Er dette tilfældet, kunne det forklare, at Grundtvig i 1836, i slutningen af sit første højskoleskrift *Det Danske Fiir-Kløver*, fremkommer med den besynderlige betragtning, at hvad det danske folkeliv angår, så er dets lyse fremtidsudsigter åbnet af “dets Frelser med Torne-Kronen, som efter min Anskuelse er Kong Frederik den Sjettes rette Borgerlige Kiendings-Navn. Ved Hans Haand er nemlig den danske Bonde-Stand frelst fra sin lange, uforskyldte Trældom ...” (GSkV II, 54). Ligesom hos Tode er Frederik VI her set som “Bondens Frelser”.

C.H. Pram

Christen Henriksen Pram (1756-1821) er en digter, der har haft langt større betydning for Grundtvig end Tode. Allerede i sine tidligste digteriske forsøg var Grundtvig påvirket af Prams stil, ordforråd og emnevalg, og en af hans allerførste bøger, *Nordens Mytologi* (1808), var “med sand Høiagtelse” dediceret til Pram. Siden samarbejdede de i et i 1815 oprettet selskab for udgivelse af nordiske oldskrifter. Bedst kendt af eftertiden er dog den omstændighed, at en af Grundtvigs hyppigst sungne og oftest citerede sange, *Langt høiere Bjerge*, er skrevet til den afskedsfest, der holdtes den 10. april 1820 i anledning af Prams afrejse fra Danmark. Tankevækkende i vor sammenhæng er den omstændighed, at Pram forlod Danmark for at overtage et embede som toldforvalter i Vestindien. Det kommer vi tilbage til.

Til belysning af Prams opfattelse af slaveriet kommer især to tekster ind i billedet: Skuespillet *Negeren* fra 1791 og hyldestdigtet til Bernstorff (u.å.). Teksterne refereres og citeres fra den udgave af Prams digte, der blev udgivet af K.L. Rahbek i 5 bind i årene fra 1824 og fremefter, dvs. efter Prams død.

Titlen på skuespillet fra 1791 er vildledende, for så vidt som det ikke handler om en "rigtig" neger, men om en maskeklædt person, der lader som om han er en sort slave. Ikke desto mindre udtrykkes her en række forskellige holdninger til slaveriet. Til at begynde med behandles slaveriet som et *komisk* emne, man ikke behøver at tage alvorligt. Den mandlige hovedperson kan på et givet tidspunkt bare tage den sorte maske af og sige "Jeg er ingen Neger", og så er det problem løst! En mandsperson giver derpå udtryk for nedladende *foragt*, idet han om "slaven" siger: "Det er et Dyr, som er værdt at see. Sort er han; men forresten skulde man antage ham for et Menneske. Han kan endog tale ..." (I, s. 267). En af kvinderne giver dernæst udtryk for *medynk*: "Du stakkels Slave! Ogsaa Du er formodentlig revet bort fra en kjær Families Favn, har udstaaet meget for at være Slave her" (ib. s. 281). Fjernelse fra familielivet fremhæves således som et væsentligt element i slavens ulykkelige tilstand. Netop det synspunkt blev senere fremhævet i abolitionisternes agitation. Endelig giver en brav madam udtryk for en behjertet *medmenneskelig* holdning: "Det var dog evig Skade, om han saadan skulde sælges som et andet Fæ ... Han var jo snart ligesaa fornuftig, som om det kunde være jeg eller et andet Menneske ..." (I, s. 318). Det er fristende at se en linie i progressionen fra latterliggørelse og foragt over medlidenhed til medmenneskelighed. I givet fald er dette en dygtigt tilrettelagt, indirekte form for folkeopdragelse! Iagttagelsen af disse forskellige holdninger, der kom til udtryk i efteråret 1791, altså mindre end et halvt år før Forordningen af 16. marts 1792, siger under alle omstændigheder en hel del om den kontekst, i hvilken forordningen blev til.

Prams digt *Bernstorffs Vise* bringer en varm hyldest til den gruppe af fremskridtsvenlige godsejere og statsembedsmænd og blandt disse først og fremmest A.P. Bernstorff, der i samarbejde med den unge kronprins havde gennemført de store landboreformer. Sam-

men med de efterhånden velkendte ord om bondens lænker, der brast, fremføres her et mere prosaisk nyttesynspunkt:

Med Frihed voxte Velstand til,
Strax følte Sagens Nytte. (IV, s. 4)

Nok så perspektivrig – også med henblik på studiet af Grundtvigs tanker – er den frihedsopfattelse, som her kommer til orde. Nuomdage, hedder det, hører man mange “Om Aag og Frihed støie” (s. 7). Allerede i ordet “støie” røbes en afstandtagen fra en tumultuarisk, revolutionær frihed. Denne forudanelse bekræftes i det følgende:

Hvis Frihed skal bestaae deri,
Ei Pligt og Lov at lyde,
Da gid vi aldrig blive frie,
Og aldrig Aaget bryde.

Den Mand er fri, som stræbe kan
Til sin og Sines Lykke,
Og hævde Ret, trods Rang og Stand,
Mod hvo, ham vil nedtrykke.

Og som, naar han gjør Ret og Skjel,
Adspørger ingen Herre,
Den Mand er fri som Kongen selv,
Og saa bør hver Mand være. (s. 8)

Grundtvigs afstandtagen fra det han senere kalder et fransk frihedsbegreb, der sidestilles med “Soldater-Friheden i en stormet Stad”, og hans henvisning til et nordisk, der respekterer “billige Love” (SfL s. 320), er et tydeligt udtryk for, at hans tanker om frihed har dybe rødder i oplysningstiden, f.eks. også hos Pram.

I Prams rejsebrev fra Vestindien kan konstateres en forskydning med hensyn til hans holdning til slaveriet. Mens han i årene forinden gav udtryk for en ret nuanceret vurdering, møder man i rejsebrevene fra 1820-21 en ensidigt idylliserende beskrivelse af slavernes forhold, idet “Ingen eller faae her, bære Spor af Lidelser, Elendighed eller Nederdrægtighed og Kryberie”.³ Alt er såre godt på øerne. Digteren er blevet kongelig embedsmand.

Thomas Thaarup

Thomas Thaarup (1749-1821) var i datiden mest kendt for sine følsomme syngespilsidyller *Høst-Gildet* (1790) og *Peters Bryllup* (1793). Især sangene i *Høst-Gildet* vandt yndest og udbredtes ifølge Ingemann helt til Falster.⁴ I nærværende sammenhæng er det dog især *Peters Bryllup*, der har interesse. Strofer og verslinier, der i stykket udtales af en tidligere slave ved navn Martin, blev senere hyppigt citeret til støtte for slaveriets ophævelse. I vore dage kan de citeres i kritiske eller latterliggørende beskrivelser af oplysningstidens naivt-sentimentale holdning til slaveriet. Således f.eks. hos Thorkild Hansen.

Thaarup er formentlig den af de her fremdragne digtere fra oplysningstiden, der har gjort dybest og varigst indtryk på Grundtvig. I 1818 omtaler han Thaarup som “Høst-Gildets herlige Sanger (hvis) hjertekjære Aand skabde Dannemarks historiske Idyl, hvis Mage neppe findes”. Kort sagt, Thaarup er “det danske Hjertes Stemme” (US III, s. 633). I Mands Minde-foredragene fra 1838 bringes en udførlig præsentation af Thaarup i tilsvarende vendinger.⁵ Endelig skriver han i 1849 et mindedigt om Thaarup (PS VII, s. 217). Selv om det således først og fremmest er *Høst-Gildet*, Grundtvig tænker på i forbindelse med Thaarup, så har han dog utvivlsomt kendt *Peters Bryllup*. Syngespilletts ord og tanker indgår ganske

enkelt i Grundtvigs almenkulturelle forudsætninger, som han i mere eller mindre reflekteret grad har delt med sin samtid.

Som ovenfor nævnt er det en nu frigiven slave, der optræder i synspillet. Et halvt hundrede sider inde i stykket kommer han frem på scenen og fortæller sin ulykkelige historie om, hvorledes både han selv og hans forlovede blev taget til fange, fik hug og “blev handlet, / Og det af Folk, som fører Navn af Christne”. Allerede her møder man to vigtige elementer i den moralske argumentation, der nogle årtier senere skulle blive afgørende i debatten om slaveriets ophævelse: At man *handlede* med mennesker, og at man kunne gøre noget sådant, selv om man havde “Navn af Christne” – og derfor efter tidens opfattelse var “Menneskevenner”. Det er i denne sammenhæng, at den tidligere slave fremfører en sang, der omfatter tre strofer. I første strofe beklager han, at hans “Klagelyd” skal forstyrre glæden ved Peters bryllup. Strofen slutter: “O! beklag den sorte Mand, /Langt fra Møe og Fædreland!” Derpå følger de ofte citerede strofer:

Hvad har stakkels Neger gjort,
At den blanke Mand ham hader?
Er han ond for han er sort?
Er Gud ikke Alles Fader?
O! beklag den sorte Mand,
Han er Træl i fremmet Land.

Negres, Christnes, alles Gud
Vældig Blankes Hjerterøre,
At en Brudgom fra sin Brud
De ei meer til Trældom føre.
O! beklag mig sorte Mand,
Har ei Brud, ei Fædreland! (s. 57)

Argumentationen imod slaveriet styrkes her ved hjælp af gentagelser. To gange påpeges, at slaveriet sønderriver de naturlige familie-bånd. Tre gange understreges grusomheden i at bortføre de pågældende fra deres fædreland. To gange tales om trældom – og det i en tid hvor frihed var på dagsordenen. Og to gange henvises til, at den gud, de kristne tilbeder, er en universel gud og derfor også de sortes beskytter.

Syngespillet indeholder imidlertid også andre linier, der som regel overses, men som ikke desto mindre egner sig til at belyse tidens tankegang. Den frigivne slave får den ide at sælge sig selv for at skaffe penge til at løskøbe sin forlovede, hvis opholdssted i mellemtiden er blevet opklaret. Til denne plan bemærker en af de tilstedeværende:

I Danmark er den onde Mand kun Slave⁶
Her sælges ingen Mand, min gode Martin!
End mere bør du vide, at vor Konge
Har indskrænket Slavehandel med de Sorte
Og eengang vil den Handel reent ophøre. (s. 58-59)

Martin lover, at han, når han en gang kommer hjem til sine landsmænd, vil huske dette. Når man samles til høsten, da

Skal jeg gjentage glad for mine Landsmænd,
At Danmarks Konge var den første Konge,
Som hævede den lede Slavehandel; (s. 59-60)

I disse linier taler Thaarup helt korrekt om begrænsning af slavehandelen, ikke om ophævelse af slaveriet som sådant. Endvidere bemærkes, at stoltheden over den danske konges historiske bedrift også omfatter stolthed over det langsigtede perspektiv: At “eengang

vil den Handel reent ophøre”. Stoltheden sammenfattes af den tidligere citerede hædersmand i ordene: “Gud være lovet, at han lod mig fødes / Og leve i en Tid saa skjøn som denne!” (s. 60). Grundlaget for denne begejstrede taknemmelighed har ikke været slavehandelens ophævelse alene. Den har tillige omfattet stavnsbåndets ophævelse, en begivenhed, der i begge syngespil hyppigt refereres til.

Adam Oehlenschläger

Som afrunding af disse udvalgte illustrationer af datidens tanker om slaver og slaveri skal bringes et enkelt citat fra digterkongen Adam Oehlenschläger. Teksten foreligger i et allegorisk digt skrevet i anledning af brylluppet mellem arveprins Christian Frederiks søn prins Frederik, den senere Frederik VII, og Frederik VI's datter prinsesse Vilhelmine i november 1828. I dette kvad lader digteren repræsentanter fra forskellige dele af riget frembringe deres lykønskninger. Blandt disse finder man også “En Neger”, der fremsiger følgende:

En lille Grund kun Danerkongen eier
Paa Africas amerikanske Strand;
Dog vor Hengivenhed for ham opveier
Besiddelser af større Land.
Vi veed, han var den første Drot i Norden,
Som fri de sorte Brødre gav.
Vi elske ham, skiøndt halve Jorden
Os skiller fra ham ved uhyre Hav.
Sin Datters Bryllup her han holder,
Med Christians ædle Søn hun stander Brud.
Den stakkels Neger sine Hænder folder,
Og sender varmt for dem sin Bøn til Gud.⁷

Ganske vist er vendingen “stakkels Neger” sandsynligvis et uoriginalt lån fra Thaarup. Og ganske vist røber linien “som fri de sorte Brødre gav”, at digteren tager fejl med hensyn til det ikke uvæsentlige: Hvad Forordningen af 1792 gik ud på. Ikke desto mindre har han på et bestemt punkt ramt centralt, nemlig med hensyn til den udbredte opfattelse: At de små vestindiske øer lå virkelig langt væk, adskilt fra Danmark af “halve Jorden” og “uhyre Hav”. Netop en sådan oplevelse af enorm afstand kan tænkes at have været medvirkende til, at øerne og deres indvånere blev glemt, når mere nærliggende problemer meldte sig og krævede en løsning.